

De Morgenster 5 november 2023
Gemeenschappelijke dienst met Bethlehemkerk en Regenboogkerk
Serie: reisgenoten. Motto: 'De weg van geloof: een moeilijke weg?'

Inleiding

In deze vijfde dienst in de serie 'reisgenoten' gaat het over Elia en Elisa waarbij Elia zijn leerling Elisa driemaal oproept om te vertrekken. Maar Elisa doet dat niet: hij blijft Elia's reisgenoot, tot het moment dat Elia verdwijnt. Met dit verhaal gaan we op deze zondag nogal vrij om. We lezen de etappes van de tocht van Elia en Elisa als een beeld voor de geloofsweg die wij allemaal kunnen gaan. Hoe moeilijk is die weg en hoe worden wij geholpen?

Overweging

Als je kijkt naar een foto van jezelf van een flink aantal jaren geleden dan kun je iets hebben van: 'ben ik dat werkelijk'? Het is of je naar iemand anders kijkt. Iemand die toen met andere dingen bezig was, die toen anders in het leven stond. Je ziet die oude schoolfoto en je probeert iets terug te halen van wie die jongen was, wie dat meisje toen was. De tijd is als de stroom van een rivier. Onherroepelijk stroomt het water. Geen mens kan tweemaal in hetzelfde water stappen van die rivier, want het water dat ooit was dat is allang voorbij. En jij bent veranderd.

In mijn pastorale werk is het een van de meest genoemde thema's. Dat de tijd zozeer heeft gestroomd en de wereld om ons heen zozeer veranderd is dat je je soms een vreemdeling in je eigen tijd kunt voelen. Ik las eens deze vergelijking: stel dat Napoleon via een tijdmachine terug was gevoerd naar de vroege middeleeuwen, wel duizend jaar terug, dan zou hij zich waarschijnlijk zonder problemen hebben kunnen handhaven. Dus ondanks een verschil van wel duizend jaar! Maar stel dat wij met dezelfde tijdmachine slechts honderd jaar teruggevoerd zouden worden, naar het jaar 1923. Dan zouden wij ons voelen als een kat in een vreemd pakhuis, in die zoveel tragere tijd. De wereld gaat steeds sneller. De veranderingen gaan steeds sneller. Dat heeft ook grote gevolgen voor de manier waarop mensen hun geloof beleven. Sommigen van ons kijken met verwondering terug naar de tijd dat catechese bestond uit het stampen van teksten uit de Heidelbergse catechismus. Was *ik* het die dat ooit gedaan heeft? En wat is daar nog van over? Of wat is er over van die tiener die naar de gezelligheid van een Youth for Christ coffiebar ging? Of naar een massaal bezochte EO-jongerendag in een stadion? Was ik dat? Wat zocht ik daar? Wat vond ik daar? Wie was God toen voor mij? En wat betekende het geloof toen voor mij in het dagelijks leven? Je kunt niet tweemaal in dezelfde rivier stappen... Stel je durft het aan om een soort levenslijn te tekenen, met daarop markeringspunten dat er echt iets veranderd is, in jouw geloof. Een lijn waarop misschien ook een periode zit dat je niets meer moest hebben van kerk, God en geloof. Maar dat je toch weer aangehaakt bent. Ik vermoed dat er hier niet veel mensen aanwezig zijn die zeggen: nee hoor, bij mij is het alleen maar een rechte lijn, en ik ben nog precies dezelfde als toen ik dertien, veertien jaar oud was. Die lijn die jij zelf getekend hebt zal waarschijnlijk grillig zijn.

Misschien lijkt die lijn wel een beetje op de uiterst merkwaardige route die Elia en Elisa hebben afgelegd in het verhaal dat hier geklonken heeft. Die weg gaat van Gilgal via Bethel en Jericho uiteindelijk naar de Jordaan. Dat is geen logische route. Want Gilgal ligt van al die plaatsen het meest direct bij de Jordaan. Maar ze kiezen geen directe route. Ze maken een omweg, eerst helemaal naar Bethel en dan

terugbuigend naar Jericho en dan uiteindelijk dalen ze af naar de rivier. Daar zal het gebeuren... Driemaal zegt Elia tegen zijn leerling: 'Blijf jij hier'. Driemaal weigert Elisa dat te doen. Hij blijft bij Elia. Elisa weigert Elia los te laten. Zodat er een paar keer staat: 'zo gingen zij beiden verder'. Misschien herkent u dat wel: het is een echo van het verhaal van het offer van Isaïc: zo gingen ooit Abraham en zijn zoon verder... Als twee reisgenoten gaan zij verder, via een omweg naar de Jordaan. Een heilige plek waar het volk Israël ooit het beloofde land binnen trok. Daar zal Elia in een stormwind naar de hemel gaan, gadeslagen door Elisa en vijftig andere profeten als getuigen. Van Elia is geen graf te vinden, vandaar ook de spreekwoordelijke 'stoel voor Elia' die aan een joodse tafel vrijgehouden wordt want eens zal Elia terugkeren.

Elia en Elisa maakten dus een omweg. Die omweg is bij velen van ons ook te vinden. Tussen het geloof van de kindertijd en het geloof van de volwassenheid zitten vaak een paar doodlopende wegen, of verkeerde afslagen. Laten we dat op deze morgen eens gaan verkennen. Stel je bent geboren in Nederland in een christelijk gezin. Dat had ook anders kunnen zijn beseffen we. Onze wieg had ook heel ergens anders kunnen staan. In een kibboets bijvoorbeeld in Israël of in Gaza-stad. Maar zo niet onze wieg. Die stond in Nederland. Misschien stond die op een plek waar je als kind opgroeide op een veilige plek, een geborgen plek. Een plaats waar de naam van God stond voor eerbied voor het leven, een oproep om het goede te doen. Je kende Jezus allereerst van een prent van de goede herder op je kinderslaapkamer. Dat is een detail dat natuurlijk een gok is maar waar het nu om gaat is dat je ooit – als kind – misschien wel begonnen bent met een godsbesef dat symbool was voor veiligheid. Voor eenheid. Er mogen zijn. Opnieuw mogen beginnen. Liefde, hoop, noem maar op. Maar dan groei je op. Je wordt tiener, je wordt volwassen. En dan komt er een breuk in dat kinderlijke gevoel van eenheid en geborgenheid. Dan verliest de weg van geloof zijn vanzelfsprekendheid. Dat kan ook niet anders want de wereld blijkt groter te zijn dan alleen het huis waar je opgroeit. En in die wereld is 'geloof' een optie onder velen. Steeds vaker ontmoet je mensen die je wat meewarig aankijken, zo van 'geloof jij *nog*'? Alsof je behoort tot een uitstervende diersoort. Dat doet iets met jou. De rechte weg van Gilgal naar de Jordaan die blijkt afgesneden. Je moet een omweg maken, eerst helemaal naar Bethel, en dan naar Jericho voordat je eindelijk bij de Jordaan aan kunt komen.

Wat zijn de afslagen die doodlopen? Wat maakt de weg van geloof voor zoveel mensen zo moeilijk? Ik zie tenminste drie dingen die ons dwars zitten, dingen waardoor geloven ook een strijd kan zijn. Misschien ziet u er nog andere. dat zou heel goed kunnen. Het eerste is het gevecht tussen verstand en gevoel. Het tweede is de vraag naar de waarheid. En het derde is de omgang met het lijden, met de onoplosbare dingen van het leven.

Het **eerste**. Het gevecht tussen verstand en gevoel. Heel wat tieners en twintigers haken af omdat ze leren dat alleen wat meetbaar en tastbaar is echt is. Op school leren ze dat ons bewustzijn een bijproduct is van processen in onze hersenen. De vrije wil is een illusie. Er is geen ziel en God is niet aanwijsbaar in onze werkelijkheid dus bestaat niet of is slechts ontsproten aan de fantasie van kwetsbare mensen die daarmee proberen een zin te vinden in hun bestaan. Dat is het bombardement waarvoor we dag in dag uit worden bestookt in onze westerse cultuur. In Afrika is dat gans anders maar daar wonen wij niet, dat is niet *onze* werkelijkheid. Probeer dan nog maar eens onbekommerd te geloven, dat lukt je niet. Maar hoe doe je dat dan?

Hoe houd je het vol? Hoe vind je de weg terug naar de Jordaan als je eerst helemaal naar Bethel terug bent gegaan?

Het **tweede** dat ons moeite kost is de vraag naar de waarheid. Toen Donald Trump geïnaugureerd werd als president kwamen er lang niet zoveel mensen op af als toen Barack Obama president werd. Onzin, zei Trump, er waren minstens zoveel mensen ja misschien nog wel meer! Hoeveel foto's er ook werden gepubliceerd, Trump bleef bij zijn idee. Hij zei: 'er zijn alternatieve feiten'. En in die alternatieve waarheid waren er volgens hem veel meer mensen gekomen als de foto's toonden. We kunnen lacherig doen om dit voorbeeld maar dit was wel de oogst van tientallen jaren waarin steeds meer mensen waren gaan zeggen: er is helemaal geen waarheid. Of: ik heb mijn waarheid en jij hebt de jouwe en daar houden we het bij.

Die diepe twijfel aan welke waarheid dan ook doet iets met mensen, ook met ons. De vertrouwenscrisis in de politiek heeft er direct mee te maken. Ieder kiest zijn eigen bubbel en daarin heb je de waarheid van een eigen, kleine clan. Hoe zou je dan nog durven te spreken over een waarheid waarmee je leven en sterven kunt, een waarheid die je ook een ander kunt? Wie durft dan te zeggen: 'nee ik blijf hier niet maar ga met jou mee' – zoals Elisa deed? Wie blijft volhouden? Wie blijft een reisgenoot zoeken? Wie blijft verlangen naar een waarheid die groter is dan dat wat je zelf verzinnen kunt?

Na het gevecht tussen verstand en gevoel en de vraag naar de waarheid is er nog een **derde** iets dat aan ons trekt om het op te geven. Dat is het lijden dat ons overkomt, de onoplosbare dingen van het leven. Bij een kinderlijk geloof hoort een onvoorwaardelijk vertrouwen in God als degene die jou leidt en beschermt. Ik kan mij nog herinneren hoe de juf van de kleuterschool elke middag eindigde met een gebed dat we allemaal behouden thuis zouden komen. As vijfjarige liep ik elke dag twee kilometer terug naar huis, inclusief het oversteken van een drukke straat. Dus dat gebed sprak mij wel aan. En het is ook elke dag goed gegaan. Als je volwassen bent dan weet je dat dit gebed natuurlijk gebeden mag worden. Maar je weet ook wat onze aarde ook een plek is van kwaad dat goede mensen treft zonder dat er sprake is van enige schuld. En ook een plek van kwaad dat de ene mens de andere mens aandoet waarbij er wel sprake is van schuld. Het internet en de krant staan er elke dag vol van. Zo vol dat steeds meer mensen het nieuws gaan mijden.

Dus naast de strijd tussen verstand en gevoel, de twijfel aan welke waarheid dan ook is er ook de moeite van de omgang met lijden en kwetsbaarheid. Dat is heel veel ellende bij elkaar. Van welke verlossing kunnen we vanmorgen spreken? Waar bereiken we na al die omwegen toch de Jordaan? Wat kan ons helpen?

Het avontuur van geloof begint voor veel volwassen mensen pas goed als er iets in het leven heeft plaatsgevonden heeft dat niet te repareren is. Of als we een grens hebben bereikt van wat we zelf kunnen sturen en beheersen – en dat we dan toch, of juist dan een grond ervaren onder ons bestaan, een bron van leven. Opeens bevinden we ons – na een omweg – bij de Jordaan. En het water wijkt en we waden er doorheen met droge voeten. Daar staan we dan. We zijn er doorheen gegaan, we hebben het allemaal aan den lijve gevoeld en ervaren. We hadden het bijna opgegeven. En toch staan we daar. Met een herwonnen vertrouwen of geloof dat wel iets heeft van het vertrouwen van een kind. Maar we zijn geen kind meer, we zijn volwassen. Als wij onszelf Gods kinderen noemen en God benoemen als onze Vader – of Moeder dat kan ook, dan bedoelen we dat we als volwassen kinderen zijn die

inmiddels het ouderlijk huis verlaten hebben en op eigen benen staan. De ouders zijn er nog wel, maar ze kunnen je niet meer als toen je een nog onmondig kind was beschermen tegen alle denkbaar kwaad. Je bent volwassen geworden. Dus durf je het ook om al te kinderlijke beelden achter je te laten bijvoorbeeld van God die letterlijk ergens boven onze wolken te vinden zou zijn. Je denkt God niet meer boven ons, boven onze aarde, maar in ons en in onze aarde of nee beter, de aarde, ja ons ganse heelal is als het ware 'in God'. God is geen verre meer, niet alleen uit het verleden, niet alleen vanuit de toekomst, maar God is nú – in roep om vrede, niet dwingend maar uitnodigend. Op die manier is God inderdaad alomtegenwoordig.

Dan durf je te zeggen: inderdaad, ons verstand kan heel veel maar er zijn ook grote gebieden van ons leven waar het verstand helemaal niet bij kan. Je durft ook anders te gaan denken over waarheid. Je groeit over het cynisme heen dat alles zijn waarheid heeft of dat er helemaal geen waarheid is. Je durft te denken dat de waarheid soms twee kanten heeft. Bijvoorbeeld dat de waarheid van Joden in Israël en de waarheid van Palestijnen in Gaza en op de Westbank allebei genoemd mogen worden, en allebei het recht hebben om in dialoog naar voren gebracht te worden. Ja, je durft te geloven ook al is dat geen recept voor succes in het leven. Je durft een God te denken die zich aan de randen van ons bestaan laat wegdringen, maar daar te vinden is voor wie Hem zoekt (Bonhoeffer!). Daar kan een roep van uitgaan die acuut is, en dwingend: '*Volg Mij, en laat de doden hun doden begraven*'. Een uiterst provocerende uitspraak van Jezus. Zo schudt hij ons wakker. Is dat de waarheid die wij zoeken? In het Johannes-evangelie noemt Jezus zichzelf '*de weg, de waarheid en het leven*'. Die uitspraak van Jezus gaat pas echt leven als we beseffen dat hij op dat moment nog vieze knieën had van het knielen op de grond tijdens het wassen van de voeten van zijn leerlingen. Thuiskomen bij God, grond onder de voeten vinden, na een omweg de Jordaan bereiken, is dus ook een *daad*. Je krijgt er vuile handen en vieze knieën van.

Elisa liet Elia niet alleen naar de Jordaan gaan. Hij was en bleef een reisgenoot. Wij hebben elkaar nodig – tot slot – als reisgenoten. Want alleen met elkaar, niet alleen met Bethlehemkerk, Morgenster en Regenboogkerk, maar ook samen met de Grote Kerk en de Diependaalse Kerk en met VitG zijn wij in staat om, zoals Paulus zegt, de breedte, hoogte, lengte en diepte te peilen van Gods goedheid – ja daar hebben we ook de hele oecumene bij nodig nee nog meer daar hebben we al die mensen bij nodig die van goede wil zijn.

Driemaal testte Elia zijn leerling. Verlaat je mij of ga je de hele weg met mij, tot aan de Jordaan? Elisa nam de uitdaging aan. Zo staat het geschreven, het is maar één verhaal over reisgenoten, mensen geschonken aan elkaar. Eén verhaal over de 'adembron die ons te drinken geeft'

Ds. Erik van Halsema

Inspiratie en literatuur

Deze overweging is een poging om het concept van de 'tweede naïviteit' vruchtbaar te maken. Waarbij ik mij verder heb laten inspireren door boeken als Tomás Halík, *De namiddag van het Christendom. Op weg naar een nieuw tijdperk*. KokBoekencentrum 2023 en Tilmann Haberer, *Grenzeloos God. Integraal kijken naar God, mens en wereld* Skandalon 2023. Verder heb ik o.a. geraadpleegd: Gina Hens-Piazza, *1-2 Kings* (Abingdon Old Testament Commentaries) Abingdon Press 2006.